

ŞEHİR & TOPLUM

SAYI 31 | MAYIS - AĞUSTOS 2025 | ISSN: 2564-7067

“birlikte üretmek”

ŞEHİR & TOPLUM

SAYI 31 | MAYIS - AĞUSTOS 2025 | ISSN: 2564-7067

ŞEHİR & TOPLUM

İMTİYAZ SAHİBİ

Mustafa Bozbey
(Marmara Belediyeler Birliği adına)

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

M. Cemil Arslan

EDİTÖR

Ezgi Küçük Çalışkan

YARDIMCI EDİTÖRLER

Ali Emre Soner
Samet Keskin

YAYIN KURULU

Alim Arlı
Burcuhan Şener
Ülkü Arıkboğa

DANIŞMA KURULU

Aslı Ceylan Öner
Eda Ünlü Yücesoy
Hasan Taşçı
İlhan Tekeli
Korkut Tuna
Mehmet Ocakçı
Ruşen Keleş
Selçuk Mülâyim
Suphi Saatçi
Tarkan Oktay
Yunus Uğur

KATKIDA BULUNANLAR

Görsev Argın Uz
İpek Nur Arısoy
İrem Kurtuluş Korkmaz
Nazlıcan Akcı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Emrehan Furkan Düzgiden

YAYIN ARALIĞI

Şehir & Toplum dergisi, yılda
üç defa yayınlanır.

* Kapak çiziminde Marmara Belediyeler Birliğinin Mengü Ertel tarafından tasarlanan eski logosundan yararlanılmıştır.

Dilde kolay, eylemde zor...

Tam 50 yıldır birlikte üretmek üzerine çaba gösteriyor, birlikte üretme sürecinin haz verici taraflarının yanında hüznün verici zorluklarını da deneyimliyoruz. Bazen eyleyen bazen eylenen, bazen gözleyen bazen gözlenen, bazen işleyen bazen işlenen olarak. Tıpkı 17. yüzyılda yaşamış Nesimi'nin nağmelerindeki gibi, "gah çıkarım gökyüzüne seyredirim alemi, gah inerim yer yüzüne seyreder alem beni..."

Türkiye'nin yerel yönetim deneyimi ne dünyadaki gelişmelerden ne de ülkemizdeki genel siyasi, ekonomik ve hukuki iklimden azade değil. Üstelik bu ilişkisellik hem belirlenen hem de belirleyen olarak geçerli. Yerel yönetimler hem bahse konu iklimden etkileniyor hem de çevreyi yeniden biçimlendirerek bu iklimi etkiliyor. Bu durum en çok ülkenin kentsel kamusal hizmet standartları ve demokratik gelişiminde belirgin hale geliyor.

Tevarüs ettiği Osmanlı yönetim geleneğini, yeni ihtiyaç ve politikalara göre yeniden yorumlayarak üreten Modern Cumhuriyet, zamanla kendi üretim biçimini de yeniden yorumlayarak ve yeniden üretmek yoluna devam etti. Zaten yaşam tam da bunu gerektirmiyor mu? Kuşkusuz bu durum her yeniden üretimin zamanın ruhuna uygun olduğu anlamına gelmez. Bu anlamda kentsel meseleler ile ilgili süreçler de lineer bir gelişmeden ziyade, dalgalı veya devinimsel bir biçimde yol alır.

Yerel yönetimlerle ilgili birlikte üretme deneyiminin en belirgin uygulamalarından biri yerel yönetim birlikleridir. Bu bağlamda Marmara Belediyeler Birliği'nin (MBB) -1975 yılında kuruluşundaki ismi ile Marmara ve

Boğazları Belediyeler Birliği- biricik ve öncü rolü Türkiye deneyiminin çok önemli bir kilometre taşıdır. MBB'nin kuruluşunun, bir taraftan ülke içinde göç ve sanayileşme politikası(zlığı) nedeniyle kent ve çevre meselelerinin tek başına altından kalkılamayacak hale gelmesi, merkezi yönetime karşı güçlü yerel yönetimler için ortak hareket etme ihtiyacı, ortak eylem ve üretimi zorlayan Marmara Denizi'nin kirliliği gibi zorunlulukların dışında, ünlü sosyolog Henry Lefebvre'nin 1970'lerin siyasal iklimi ile formüle ettiği ve oldukça etkili bir paradigmaya dönüşen "kent hakkı" kavramının güçlü etkisi ile yol aldığını söyleyebiliriz.

Bu nedenle de MBB'nin 1973'te başlayan ancak 1975'te tamamlanan kuruluş süreci, "aşkın badesine haram diyen sofular"a "ben doldurur ben içerim günah benim kime ne" diyen Nesimi gibi "birlikte üretmek yasak" diyen devletlulara, "bu mesele ortak meselemiz ve biz bu yola çıkıyoruz" diyen bir avuç ama ele avuca sığmaz öncünün kararlı yürüyüşü ile başarılmıştır. Çünkü zaten zamanın ruhu, Ece Ayhan'ın "Biz tüzüklerle çarpışarak büyüdük kardeşim!" havasını gerektirmektedir.

Üretmek, hele de birlikte üretmek, kolay değildir. Ancak tadına varanlar için bu uğurdaki onulmaz yaralar, hele toplumsal faydaya dönüştüğünde, keyif verici bir bahara dönüşür.

MBB'nin kuruluşunun 50. yıl dönümünde, bizzat kendisi birlikte üretmenin çıktısı ve kanıtı olan *Şehir & Toplum*'un bu sayısını "birlikte üretmek" temasına ayırdık. Birlikte üretmenin sürekli, istikrarlı ve bitimsiz bir çabayı gerektirdiğini bilenler bilir, bilmeyenlerle de işimiz olmaz.

Keyifli okumalar...

M. Cemil Arslan

Genel Yayın Yönetmeni

01.	İlhan Tekeli	11
	YILLARDIR YAPMAKTA OLDUĞUMUZ BİRLİKTE ÜRETME İŞLEMİ ÜZERİNDE NEDEN YENİDEN DÜŞÜNMEK GEREKSİNİMİ DUYUYORUZ?	
02.	Ekin Çuhadar	17
	KAMUSALI YENİDEN KURMAK İÇİN ORTAKLAŞA ÜRETMEK	
03.	Başak Doğan	29
	BİRLİKTE ÜRETMEK: KENT, İNSAN SESİ, MÜZİK VE DAYANIŞMA ÜZERİNE	
04.	Selva Gürdoğan & Beyza Gürdoğan	35
	PROVA YAPARAK DÖNÜŞMEK	
05.	Zeynep Bilgi Buluş, Batur Şehirlioğlu, Oya Ayman	41
	EKOLOJİK YAŞAM VE SAĞLIKLI GIDA İÇİN BİRLİKTE HAREKET	
06.	Sonia Irani, Ümit Türe	49
	KENTLERİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: TEKNOPARKLARDA BİRLİKTE ÜRETMEK VE YEREL YÖNETİŞİM	
07.	Ezgi Küçük Çalışkan, Samet Keskin, Ali Emre Soner	57
	BİR BİRLİKTE ÜRETME ARAŞTIRMASI: AKADEMİSYENLERDEN GÖRÜŞLER	
08.	Kelmend Zajazi	71
	YEREL YÖNETİŞİMDE BERABER ÜRETME: YEREL YÖNETİM BİRLİKLERİNİN ULUSLARARASI ARENADAKİ ROLÜ	
09.	50 YILDIR BİRLİKTE! MARMARA BELEDİYELER BİRLİĞİNİN BİR MEKTUPLA BAŞLAYAN 50 YILLIK ÖYKÜSÜ	77

DOSYA: BİRLİKTE ÜRETMEK

Marmara Belediyeler Birliğinin
50. yılından merhaba.

1975'ten bu yana süreli yayın kültürünü devam ettiren Birlik, bugün Şehir & Toplum dergisi ile yoluna devam ederken arşivdeki nice yayınından 50 yıllık yerel yönetimler dayanışmasını ve birlikte harekete geçmenin iyileştirici gücünü yakın zamanda incelemiş olmam sebebiyle biraz bu geçmiş yayınları yad etmek, sizlere onlardan kısaca bahsetmek istiyorum.

Kuruluş adı ile Marmara Belediyeler ve Boğazları Birliği, bugünkü adı ile Marmara Belediyeler Birliği ilk kez 1975 yılında "Marmara ve Boğazlar" dergisini yayınlarak kuruluş bildirisini, birliğin ana varlık amacını, mesele ettiği alanları ve belediyelerin kritik sorunlarını hem cesur hem de yaratıcı ifadelerle görünür kılmış. Ardından genel kurgusu değişmeden, yerel yönetim gündemlerinin ve birliğin devrimci çalışmalarının yer aldığı "Belediyeler ve Kent Sorunları" dergisine dönüşerek 1977'den 1980'lere kadar yayınlanmış. Hem "Marmara ve Boğazlar" hem de "Belediyeler ve Kent Sorunları" dönemin yerel demokrasi ve şehircilik eksenlerindeki ruhunu sadece metinlerle değil, grafikler ve karikatürlerle de yansıtmış. Bu arada ihtiyaç duyulan zamanlarda bülten yayını da yapmış Birlik. 1986 yılından itibaren ise "MBB Haberler" adlı bülten ve 1987 yılı sonu itibarıyla "Birlik" dergisi ile süreli yayın faaliyetlerine devam edilmiş. Ve "Birlik" dergisi de eğitimler, çevre, şehircilik, hukuk, uluslararası ilişkiler ve birliğin çalışmaları odağında 1994 yılına kadar hayatına devam etmiş. Birlik yoluna 2002-2006 yılları arasında "MBBB" dergisi ile devam edip burada iç faaliyetlerin yanı

sıra üye belediyelerden haberleri içeren yazılara yer vermeye başlamış. Dergi, 2006'nın ortalarından 2014'ün ortalarına kadar yeniden "Birlik" adı ile çıkmaya başlamış. Benim de rol almaya başladığım 2015 yılından itibaren ise MBB'de, genel okuyucuya uygun içerikleriyle "Marmara Life" ve yoğunlukla akademik ve pratik bilgi ile tecrübeye dayalı makalelerden oluşan "Şehir & Toplum" dergileri hayata geçti. "Marmara Life" yayın hayatına son verirken 2019 yılından bu yana her iki yılda bir "Çözüm Üreten Kentler" ana sloganı ile düzenlediğimiz Marmara Urban Forum'un da yarattığı etki ile "Kent" dergisi hayatına başladı; yerel ve uluslararası ölçekten çeşitli iyi uygulama örneklerinin yayınlandığı bir sürekli yayın olarak okuyucuların beğenisini kazandı. "Kent"i ayrıca "Urban" adı ile yılda bir kereye mahsus yayınlanacak şekilde uluslararasılaştırdık.

Tekrar bugüne dönecek olursak, 2015'ten bu yana yayınlanan "Şehir & Toplum", her sayısını özel bir dosya konusuna ayırarak şehircilik ve yerel yönetimler gündemini takip eden içeriklerle yoluna devam ediyor. Derginin 31. sayısı "Birlikte Üretmek" dosya konusu ile, birlikte üretme deneyimlerini ve birlikte eyleme geçmenin yereldeki doğasını kendi perspektifinden paylaşan, farklı çalışma alanlarında uzmanlaşmış yazarlarımızın paylaşımlarıyla şekillendi.

İlhan Tekeli'den birlikte üretmenin iş bölümü ve işbirliği çerçevesinde ele alındığı, Ekin Çuhadar'dan kamusal alanın ortaklaşa üretimini, Başak Doğan'dan birlikte müziğin ve sanatın üretimini, Selva Gürdoğan ve Beyza Gürdoğan'dan kamusal mekandaki birlikte üretim biçimlerini, Zeynep Bilgi Buluş, Batur Şehirlioğlu ve Oya Ayman'dan

kentte ve kırsalda gıdayı birlikte üretmenin yollarını, Sonia İrani ve Ümit Türe'den teknoparkların alanına giren birlikte üretme gündemini, yardımcı editör arkadaşlarım Ali Emre Soner ve Samet Keskin ile beraber Alim Arlı, Aliye Ahu Gülümser, Aslı Ceylan Öner, Burak Pak, Begüm Özkaynak, Can Yücesoy, Ebru Ertugal, Ebru Seçkin, Fatih Terzi, İnci Olgun ve Murat Erdoğan'dan oluşan kıymetli bir grup akademisyenin katkılarıyla, akademinin gözünden birlikte üretmeye değindiğimiz mini röportajı, ve son olarak Kelmend Zajazi'den uluslararası bağlamda yerel yönetim ve birlikte üretme imkanlarını okuyacağınız bu sayıyı, naçizane, MBB'nin 50. yılına ithaf ediyoruz.

Derginin son sayfalarını ise 50 Yıldır Birlikte! Marmara Belediyeler Birliği'nin Bir Mektupla Başlayan 50 Yıllık Öyküsü adlı sergisinden metin ve görsellere ayırdık. Serginin orijinali 1-3 Ekim tarihlerinde Haliç Kongre Merkezi'nde "Tüm Mümkünlerin Kıyısında" başlığı ile düzenlenecek MARUF25'te katılımcıların ilgisine sunulacak. Bir yerelde birlikte yol alma ve üretme hareketi olarak 50 yıllık MBB tarihine kısa bir göz atmak isteyenlerin kaçırmamasını tavsiye ederim.

Ezgi Küçük Çalışkan
Editör

TÜRK KAMUOYUNA

«Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği» Genel Kurulu, birlik organlarını oluşturmak amacıyla son kez 25/Nisan/1975 günü İzmit'te yaptığı toplantıda saptadığı ilkelerinin Türk kamuoyuna duyurulmasını oybirliği ile kararlaştırmıştır.

1 — Marmara Denizi ile Boğazlarının kirlenmesini önlemek, denizaltı dokusunu bozmamak için endüstriyel kuruluş atıklarının, gemi sintine sularının, belde çöp ve molozlarının denize atılması ile akıtılması kesinlikle önlenmeli, yasalara bu konuda açıklık getirilmelidir.

2 — Marmara Denizi ile Boğazlarına kıyısı bulunan İl Özel İdaresi, Belediye ve köylerin pis su (Kanalizasyon) projeleri makro düzeyde koordine edilerek birlik denetiminde yapımının uygulanması için Devlet Plânlama Teşkilâtı aracılığı ile Dünya Bankasından olanak sağlanmalıdır.

3 — Marmara Denizi ile Boğazlarındaki batık gemilerin yasalara aykırı çıkarma, parçalama, kıyılardan kum alma işi kesinlikle önlenmeli, denizaltı florasının bozulmamasına özen gösterilmelidir.

4 — Su Ürünleri Yasa ve Tüzüğü'nün ödün vermeden noksansız uygulanabilmesi için «Su Ürünleri Genel Müdürlüğü» örgütünün yörede yaygınlaşması öncelik kazanmalı, yasa ve tüzüğe kararname ve yönetmeliklerle zorlayıcı, kısıtlayıcı, sorumlulukları artırıcı yeni yetkiler, açıklıklar getirilmelidir.

5 — 45 yıl önce yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediyeler Yasasının hızla değişen yurt ve dünya sorunlarına çözüm getiremediği, belediyelerin kamusal görevlerini yerine getirmesine engel olduğu, Türkiye'nin geri kalmışlığını kamçılar nitelikte, giderek çoğu hükümlerinin antidemokratik olduğu bir gerçektir. Özlenen çağdaş ve uygar ülkeler düzeyine biran önce ulaşabilmemiz için Belediyeler Yasası ivedilikle değiştirilmeli, birliklere denetim ve yetki genişliği sağlanmalıdır.

6 — Çevre sorunlarının halka dönük ve halk yararına çözümlenmesine katkıda bulunacak «Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği» girişiminin —Tüm belediyelere örnek olacak düzeyde— başarıya ulaşması için hükümetlerce gerekli yardım yapılmalıdır.

Atılım ve girişimimizin başta Cumhurbaşkanımız Sayın Fahri KORUTÜRK olmak üzere parlamento ve hükümetlerimizce destekleneceğine olan güvencemizi belirtir, durumu Türk Kamuoyunun bilgilerine sunarız.

Saygılarımızla...

«MARMARA VE BOĞAZLARI BELEDİYELER BİRLİĞİ» A. YÖNETİCİLER KURULU.

Birlik Başkanı	: Erol KÖSE	«İzmit Belediye Başkanı»
Birlik Başkan V.	: Reşat TABAK	«Çanakkale Belediye Bşk.»
Encümen Üyesi	: H. Avni ŞİRİN	«Yarımca Belediye Bşk.»
Encümen Üyesi	: Ahmet ENÖN	«Marmara Adası Bl. Bşk.»
Encümen Üyesi	: Hasan SUR	«Bandırma Belediye Bşk.»
Encümen Üyesi	: Halil ALANLIOĞLU	«Umurbey - Ç. Kale Bl. Bşk.»
Encümen Üyesi	: Avni ÖZTÜRE	«Birlik Genel Sekreteri»

“

Birlikte üretimde, üretime katılanlar için, bu üretimin anlamlı olması üretimin konusunun ve bunun yapılmasındaki iş bölümünün sürekli olarak değişmesine ve üyelerinin yaratıcılığına açık kalmasına bağlı olmaktadır.

YILLARDIR YAPMAKTA OLDUĞUMUZ BİRLİKTE ÜRETME İŞLEMİ ÜZERİNDE NEDEN YENİDEN DÜŞÜNMEK GEREKSİNİMİ DUYUYORUZ?

İLHAN TEKELİ*

Şehir & Toplum dergisi 31'inci sayısındaki dosyasını “birlikte üretmek”e ayırmış, benden de bir yazı istediler. Üretim dediğimizde, insanların gereksinimlerini karşılamak için toplumdaki mal ve hizmetleri ya da onların topluma yararlarını artırmaya yönelik çabaları anlıyoruz. İnsanlar toplumda var olan nesneleri/bileşenleri, bir tasarıma bağlı olarak, emekleriyle bir araya getirerek onlara yeni bir bütünlük (entity) kazandırmakta ve kullanmakta/tüketmektedirler. Bu, insan toplumlarının sürdürülebilirliği ve gelişmişliğini belirleyen en önemli etkinliklerden biridir. Bu nedenle de insanlar tarafından uzun süreden beri inceleme konusu olmuş, hakkında kuramlar geliştirilmiş ve dolayısıyla bilinen bir alandır. Böyle bilinen bir alanda yeniden düşünölmeye başlaması karşımıza “ne değışti de bu alanı yeniden araştırmaya başladık?” sorusunu getirmektedir. Bu yazımda temelde bu soruyu yanıtlamaya çalışacağım.

İŞ BÖLÜMÜ KAVRAMIYLA YAKLAŞMANIN SORUNLARI

İnsanlar yüzyıllardır, bir toplumsal varlık olarak içinde yaşadığı toplum için birlikte üretim yapmaktadırlar. Sosyal bilimciler olarak da toplum içinde gerçekleşen üretim faaliyetini ele almakta iki ana kavram yeterli oluyordu. Bunlardan biri iş bölümü, ikincisi ise kooperatifçilikti. İlk kez “iş bölümü” kavramı, Adam Smith tarafından, 18. yüzyılda yazdığı “*Ulusların Zenginliği*” kitabında kullanılmıştır. Bir ekonomik sistemde ya da organizasyonda yapılacak işlerin, bu işleri yapacak kişilerin uzmanlaşmasına olanak verecek biçimde ayrılmasına, dolayısıyla verimliliğin/kârlılığın artırılmasına olanak verdiğine işaret edilmektedir. İş bölümü uygulayan insanların, insanların daha üretken olmasını ve daha hızlı mükemmelleşmesini sağladığını kurumsallaştırdı. Kapitalizmin yükselmesinde, toplumlarda iş bölümünün gelişmesin payı yüksek olmuştur. Bu iş

* Prof. Dr., Şehir ve Bölge Planlama Profesörü & Sosyal Bilimci

bölümünün gelişebilmesi için geniş bir pazar, büyük ölçekli bir üretim, örgütlenebilme kapasitesi, komünite üyesi olma ve işbirliği yapmaya açık olma duygusu, yeterli kapital ve emeğin bulunması gerekmektedir.

Durkheim 1893'te yayınladığı *Toplumsal İşbölümü* kitabında, bu kavrama yeni işlevler yüklemiştir. İş bölümünün ekonomik yararlar sağlamasının ötesine geçerek bir toplumdaki sosyal ve ahlaksal düzenin kurulmasındaki önemine işaret etmiştir. Durkheim'i ilgilendiren temel soru bireylerden oluşan toplumda kohezyonun/tutunumun nasıl sağlandığı olmuştur. Burada temel mekanizmayı sanayi öncesi toplumların homojenlikleri içinde oluşan "mekanik dayanışma"dan, sanayi/modern toplumların heterojenlikleri içinde gelişen "organik dayanışma"ya evrilmesinde görmektedir.

İş bölümü kavramı işin parçalara ayrılmasını, işin yapılması için gerekli hale getirirken birlikte üretimi de normal hale getirmiştir. 19. yüzyılda geliştirilen üretimlerdeki değişik kooperatifçilik programları, bir başka yoldan, bir birlikte üretim önerisi yapmış oluyorlardı.

Birlikte üretim Sanayi Devrimi'nden sonra 1980'lere kadar uzanan dönemde iş bölümü ve kooperatifçilik kavramları altında yaşanan gelişmeler içinde üretimin verimliliğinin artırılması için üretimin makinalaşması ve fabrikalar halinde örgütlenmesini getirmişti. Bu kapitalist üretim kârlılığını ancak kitlesel üretim yaptığında sağlayabiliyordu. Üretimin atölyelerden fabrikalara geçmesi üretimin verimliliğini artırmıştı. Ama iyi denetlenmediğinde fabrika üretiminin toplumsal kötü sonuçları olabiliyordu. Hava ve çevre kirliliği yaratabiliyordu, sınıf çatışması eğilimleri çıkarabiliyordu. Yarattığı yüksek nüfus yoğunluklarıyla yaşam standardını düşürebiliyordu.

1970 sonrasındaki iki büyük petrol şokunun ardından artık kitlesel üretim sürdürülemez hale gelmiş, Fordist üretimden esnek üretime geçilmeye başlanmıştır. Bu ise fabrikalardaki makinelerin nitelik değiştirmesine neden oluyordu. Önceden fabrikalardaki makineler tek ürün üreten uzmanlaşmış makinelerdi. Oysa şimdi ürettikleri ürünler sık sık değiştirilebilen, genelleştirilmiş üretim kapasiteleri olan makinelere geçilmesini gerektirmişti. Bunlar dijitaldiler. Emeğin yerini robotlar almaya başlamıştı. Dünya üretimi artık aynı üretim değildi. Fordist üretimden esnek üretime geçilmişti. Bununla birlikte ulus devletler dünyasından küresel dünyaya, sanayi toplumundan bilgi toplumuna, modernist dünyadan post-modern bir dünyaya geçiş yaşıyordu. Bu büyük bir dönüşümdü. Tabii bu değişimler birlikte üretimin yeni biçimler almasının da kapısını açıyordu.

Toplumdaki yapıların, insan ilişkilerinin önemli ölçüde değişmez görüldüğü 1970'ten önceki dönemlerde iş bölümü/birlikte üretim ortaya çıkardığı olumlu sonuçların yanında olumsuz sonuçlar da yaratıyordu. En genelde, tek bir kişinin değil bir grubun karar vermesi, kararın gecikmesine ve zaman kaybına neden olacaktır. Eğer birlikte üretim sırasında iş bölümündeki rollerin değişmesine izin verilmiyorsa, insanlar sınıfsal konumlarına hapsedilmekte ise, toplumda düşey hareketlilik kalmamaktadır. İş yapmada yaşanan sürekli tekrar dolayısıyla, iş sıkıcı ve bir an önce kurtulunması gereken bir şey halini almaktadır. Bu monoton iş doyum yaratamamaktadır. Çalışan işinden onur duyamamaktadır. Sorumluluk yaratamamaktadır. Emek sömürülmektedir. İşten gelebilecek yaratıcılık öldürülmüştür.

Günümüzde bu sorunlarla karşılaşılacak istenilmemektir. Bu durumda günümüzde birlikte üretim dediğimizde, sabit bir iş

bölümü altında bir mal ya da nesnenin üretiminden söz edilmiş olunmakta ve iki önemli serbestlik altında düşünülmektedir. Birlikte üretimde, üretime katılanlar için, bu üretimin anlamlı olması üretimin konusunun ve bunun yapılmasındaki iş bölümünün sürekli olarak değişmesine ve üyelerinin yaratıcılığına açık kalmasına bağlı olmaktadır. Bu üretimin onuru ve doyumunun katılımcılar arasında paylaşımı ise büyük ölçüde yaratıcılığa katkı düzeyiyle orantılı olacaktır.

Bu durumda “birlikte üretim yapılacaktır” dediğimizde anlamlılık vurgusu, bilinen bir şeyin, üretim sürecinin çok kişi tarafından yapılması üzerindedir. Oysa günümüzde birliktelik vurgusu farklı şekillerde de anlamlandırılabilir. Birlikte üretim dediğimizde, bu neyin üretileceğinin birlikte kararlaştırılmasını da anlamayı içerebilir. Birliktelik kavramıyla bir şeyin parçalanmasından çok, tümünün kapsanmasına atıf yapılmaya başlanmıştır. İş bölümü içinde gerçekleştirilen birlikte üretimin eşitsiz bir büyümeye yol açtığını biliyoruz. Yeni dönemin birlikte üretim kararının, komünite tarafından birlikte karar verilmesi anlamına geldiği kabul edildiğinde, eşitlikçi bir eğilimin de bulunması gerektiği kabul edilmiş olacaktır.

Biz planlılar var olan eğilimleri çözümlediğimiz gibi, olması gerekenleri de söylemek durumundayız. Bu durumda benim eğiliminin birlikte üretimden çok “ortak üretim” olduğunu söyleyebilirim. Bu durumda atomistik bireylerin tercihlerin yönlendiriciliğinden çok, bir komüniteye ve bu komünite içinde özneller arası uzlaşmalara/ oydaşmalara yönelme söz konusu olmaktadır. Tabi, bu ortak üretim süreçlerinin daha eşitlikçi olması beklenmektedir.

DAHA DA GENEL OLAN SOSYAL ÖĞRENMEDİR

Birlikte üretimin bilineni değil, süreç içinde birlikte şekillendirileni bir toplumsal etkinlik olarak üreteceği kabul edilince, bu kavramın aynı zamanda, daha temel bir etkinlik olan “sosyal öğrenme” olduğunu da kabul etmiş oluruz. Sosyal öğrenme, insanlar arasındaki etkileşme/karşılaşma yoluyla bilgi, duygu, beceri ve deneyim alışverişi ve inşasına dayanan kilit bir kavramdır. Bu kavram niteliği gereği, bir bilenden tek yönlü bir öğrenmeyi değil, insanlar arasındaki “karşılıklı öğrenme”yi işaret etmektedir. Günümüzde politikacıların, yöneticilerin, planlıların, son kullanıcıların, çok farklı amaçlarla birlikte yaratmayı gerçekleştirmek için yararlandıkları bir yol haline gelmiştir. Sosyal/karşılıklı öğrenme, birlikte yaratım planlaması (co-creative) için operatif ve metodolojik olarak, bir analitik mercek olma işlevi görmektedir. Yaşam pratiklerinin sonuçlarının olumlu veya olumsuz olması, onların sosyal öğrenme sürecinde kullanılmasını engellemez. Her iki hal de öğrenme sürecine katkı yapmakta kullanılabilir. Bir toplum/komünite, içinde sosyal öğrenme etkili olarak çalışıyorsa orada kolektif eylem yapma kapasiteleri/kurumları gelişmiş demektir. Başka bir deyişle sosyal sermayesi bulunmaktadır.

Böyle kapasitelerin olduğu bir toplumda sosyal öğrenmede ortaya çıkan kararların/eylemlerin kalitesindeki gelişmeyi, kararın oluşmasına katılanların sayısındaki artışa ve göz önüne alınan görüşlerin çeşitlenmesine bağlamak tek başına yetersiz olacaktır. Esas kalite gelişmesi, toplumun/komünitenin üyelerinin toplamının oydaşmasını/uzlaşmasını içermesinde yani bir “öznellerarasıcılığın” bulunmasında aranmalıdır.

Bu yolla ulaşılan birlikte üretilen kararlar, bir grup içinde yürütülen beyin fırtınasıyla ulaşılan fikirlerle karıştırılmamalıdır. Bir beyin fırtınası sürecindeki etkileşim içinde yeni fikirler hızla gelişerek bu süreç içinde bir eleştiriye bağlı olan bir iç denetim altında kalmamaktadır. Bu nedenle yeni fikirler bir çığ gibi, bir kar yumağı gibi büyümektedir. Oysa birlikte verilen karar süreçleri içinde bulunan karşılıklı öğrenme bir iç denetim yaratmaktadır. Bu nedenle birlikte verilen kararlar bir beyin fırtınasının sonucu olarak değerlendirilmemelidir.

İŞ BİRLİĞİNE DAYALI BİR PLANLAMAYA SIÇRANIYOR

Sosyal öğrenmenin kurumsallaştığı bir toplumda planlama, temsili bilimsel bilgiyi kullanan araçsal rasyonellik kulvarını terk ederek, yapılanmacı bilimsel bilgiyi kullanarak iş birliğine dayanan (collaborative) planlamaya bir sıçrama yapmaktadır. İş birliği planlamayı tanımlayan akademisyenler bunun sivil temelli bir planlama olarak tüm plan sorumluluğunu, plan kararlarından etkilenen paydaşlara devretmektedirler. Bu iş birliğine dayalı planlamada, bilgi dosyaları ve iletişim mekanizmaları genellikle sürekliliği olan bir çalışma mekânında bir araya getirilmektedir. Bu tür planlamada strateji ve politikalar geliştirmek, planlar hazırlamak için, içinde bulunulan komünitenin mensuplarının aktif katılıma ve o komünitedeki farklı görüşlerin dışlanmamasına özel önem verilir.

20. yüzyılın son çeyreğinde iş bölümü üzerinden geliştirilen tartışmaların yerini sosyal öğrenme ve karşılıklı öğrenme süreçleri alırken 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılda birlikte üretme ve karar verme yolunu betimlemekte kullanılan kooperatifçilik alanında ne değişimler olduğu sorulabilir?

Günümüzdeki iş birliğine dayalı bu yeni planlama paradigması, planlama yazımında 1960'lı yıllarda kentsel yenileme programları karşısında Paul Davidoff'un geliştirdiği savunmacı (advocacy) planlama yaklaşımının bir uzantısında, düşük gelirli toplumların çıkarlarının savunucusu olarak vaziyet almaktadır. Bu planlama süreci, içinde yüz yüze yapılan müzakerelerde, oydaşma ya da uzlaşma sağlanarak gerçekleştirilmektedir. Bölüşülen çözümler, karşılıklılık, hiçbir yurttaşın hâkimiyetinin kabul edilmeyişi ve yurttaşların ancak söylemsel partnerler olduklarının kabul edilmeleri halinde üretilebilmektedir.

Eski dönemlerde birlikte üretim gerçekliğine iş bölümü ve kooperatifçilik kavramlarıyla yaklaşıldığını, daha sonraki dönemde iş bölümünün yerini sosyal/karşılıklı öğrenmenin aldığını gördük. Bu noktada ikinci kavramımız olan kooperatifçilik konusunda ne olduğunu sormamız gerekiyor. Geçmişte de, benzer birlikte iş örgütlenmelerinin aynı şekilde sürdüğünü söylemek doğru olmaz. Kooperatifçilik, içinde yer aldığı sosyal politika içinde konumunu değiştirmiştir. Sosyal politika alanında Avrupa Birliği'nde 1989'dan itibaren "sosyal ekonomi" kavramı kullanılmaya başlamıştır. Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komünitesi 2011 yılında bu konudaki görüşünü yayınlamıştır. Sosyal ekonomi alanındaki kuruluşlar gönüllü katılım ve üyelik esasına dayanarak, aktif yurttaşlar tarafından, sermaye getirisi sağlamak yerine sosyal bazı amaçları gerçekleştirmek için örgütlenmişlerdir. Örgütlenme biçimleri kooperatif şirket, karşılıklılığı olan bir şirket, dernek ve vakıftan biri olabilmektedir. Bu nedenle bu dönemde kooperatif, eskisine göre çok daha geniş bir sosyal kapsamın gerçekleştirilmesinin demokratik örgütsel seçeneklerinden biri olmaya indirgenmiştir.

Yazımı sonuçlandırmadan önce, yaşanan bu gelişmelerin kapitalizmin sürdürülebilirliği açısından ne anlama geldiğini sorgulamak istiyorum. Karar verme ya da eyleme geçme biçimlerinin geçmiştekine göre demokratik ve eşitlikçi olduğu söylenebilmektedir. Buna bakarak bu gelişmelerin kapitalizmin güç kaybetmekte olması diye yorumlama eğilimleri ortaya çıkabilmektedir. Böyle bir yorumlama kanımca doğru olmaz. Yaşanmakta olan bu yeni gelişmeleri, kapitalizmin karşılaştığı krizler karşısında, sürdürülebilirliğini uzatmak için yaptığı uyumlar olarak yorumlamak daha doğru olur. Eğer böyle uyumlar yapma kapasitesini gösteremeseydi, o zaman sorunlarla karşı karşıya olduğunu düşünmek doğru olurdu.

“

Çözülen kamusalı yeniden kurmanın yolu, yeni karşılaşmalar ve ortaklıklar yaratmaktan geçiyor belki de; birlikte iş yapmanın ve eylemenin içinden, iradi bağlarla kurulan ortaklıklardan.